

Ефективна економіка № 5, 2014

УДК 631.15:001.76

JEL Classification: Q10

О. В. Гончаренко,

к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

О. В. Гончаренко,

*к. е. н., доцент, Днепропетровский государственный аграрно-экономический
университет*

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СРЕДА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

O. V. Goncharenko,

*PhD, Associate Professor, associate professor of department of economic theory and agrarian
economics,
Dnepropetrovsk state agrarian university*

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT INNOVATIVE DEVELOPMENT AGRICULTURAL PRODUCTION

*Досліджено структурні компоненти інституціонального середовища
інноваційного розвитку агропромислового виробництва.*

*Визначені елементи ієрархічної структури інституціонального середовища
інноваційного розвитку.*

Встановлено, що інституціональна структура агропромислового виробництва представлена сукупністю формальних і неформальних правил, норм і примусів і включає економічні, господарські, організаційно-правові, морально-етичні елементи. Основними інституціональними елементами інституціонального регулювання інноваційного розвитку є інституції.

За характером впливу на поведінку економічних суб'єктів інститути і інституції розподіляються на регулюючі, сигналізуючі, і стимулюючі.

Доведено, що стимулюючі інституції представляють собою інституціональні елементи стимулювання інноваційної поведінки. Дані інституції безпосередньо впливають на економічні стимули суб'єктів і орієнтують економічних суб'єктів на вибір інноваційних видів діяльності, або стимулюють до активізації такої діяльності.

Исследованы структурные компоненты институциональной среды инновационного развития агропромышленного производства.

Определены элементы иерархической структуры институциональной среды инновационного развития.

Установлено, что институциональная структура агропромышленного производства представлена совокупностью формальных и неформальных правил, норм и принуждений и включает экономические, хозяйственные, организационно-правовые, морально-этические элементы. Основными институциональными элементами институционального регулирования инновационного развития являются институции.

По характеру воздействия на поведение экономических субъектов институты и институции делятся на регулирующие, сигнализирующие и стимулирующие.

Доказано, что стимулирующие институции представляют собой институциональные элементы стимулирования инновационного поведения. Данные институции непосредственно влияют на экономические стимулы субъектов и ориентируют экономических субъектов на выбор инновационных видов деятельности, или стимулируют к активизации такой деятельности.

Structural components of the institutional environment innovative development of agricultural production.

Certain elements of the hierarchical structure of the institutional environment of innovation.

Established that the institutional structure the agro-industrial production presented a set formal and informal rules, norms and constraints and includes economic, commercial, institutional, legal, moral and ethical elements. The main

elements institutional regulation of institutional innovation is the development institutions.

The nature influence the behavior of economic actors and institutions are divided into institutions regulatory, signaling and stimulating.

It is proved that stimulating institutions are the institutional elements stimulate innovation behavior. These institutions directly affect economic incentives and business oriented economic actors to choose from innovative activities or stimulate the activation of such activities.

Ключові слова: *агропромислове виробництво, інновація, інноваційний розвиток, інноваційний процес, інституція.*

Ключевые слова: *агропромышленное производство, инновация, инновационное развитие, инновационный процесс, институция.*

Key words: *agricultural production, innovation, innovative development, innovation process, institution.*

Вступ. Важливим джерелом інновацій є нові комбінації різноманітних технологій і організацій. Проте такі комбінації можуть здійснюватися тільки у рамках заданого інституціональним середовищем простору можливостей. Це дещо стримує і обмежує деякі варіанти управлінських і технологічних рішень. Але треба враховувати, що одночасно інституціональне середовище формує умови для самого існування ринкових обмінів і організацій. Спостерігається асинхронність в змінах інститутів - з одного боку, і технологій, механізмів управління та організацій - з іншого. Інститути створюють передусім ті умови, без яких технологічні і організаційні зміни були б просто неможливі. Технологічні новації західної цивілізації в новий час були можливі завдяки розвиненим інститутам приватної власності, контрактації і ринкового обміну.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемним питанням забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва та активізації інноваційного процесу в аграрній сфері присвятили наукові дослідження закордонні і вітчизняні вчені: А. Балян, А. Голубев, О. Дачій [1;2;3], Л. Курило, М. Малік, П. Саблук, С. Тивончук, Л. Федулова, О. Шпикуляк, О. Шубравська [6;8;9;10;11].

Дослідження інноваційної активності агровиробників та стану інноваційного процесу в агропромисловому виробництві свідчить про низьку щільність інституціонального середовища та низьку якість інноваційної інфраструктури, відсутність дієвих механізмів активізації інноваційної діяльності. Низька активність інноваційного процесу в агропромисловому виробництві, необхідність визначення чинників стимулювання інноваційного розвитку агропромислового виробництва, пошук шляхів розв'язання інституціональних проблем, – зумовлює подальшу розробку проблем інституціонального регулювання інноваційного розвитку.

Постановка задачі. Метою даної статті є аналіз наявного стану інституціонального середовища інноваційного розвитку агропромислового виробництва та обґрунтування напрямків його модернізації.

Результати. Інституціональне середовище, передусім його формальна підсистема, характеризується ієрархічною структурою. Так, Д. Норт відмічав, що формальні правила «пов'язані одне з одним ієрархічними залежностями, де зміна кожного рівня ієрархії вимагає більших витрат, чим зміна попереднього рівня» [7, с. 108]. Ієрархічний порядок взаємодії формальних правил визначається тим, що деякі з них значиміші, а інші є правилами, що формалізують окремі сторони явища або процесу, регульованого формальними правилами більш високого рівня, тобто відбувається тільки конкретизація. З цієї точки зору, найважливішими в макроекономічному і соціальному сенсі видаються зміни, які фіксуються на найвищому рівні законодавчої діяльності.

Грунтуючись на положеннях інституціональної теорії і можливостях її застосування для вивчення інноваційної проблематики, вважаємо про наявність істотного впливу на ефективність управління і функціонування агроєкономічної системи інституціональної структури і безпосередньо самих формальних і неформальних інститутів. На нашу думку, основними умовами, що визначають можливості стійкого і ефективного розвитку аграрного бізнесу є узгодження формальних і неформальних інститутів між собою, обмеження чи розв'язання протиріччя між ними.

Інституціональна структура агропромислового виробництва, як сукупність формальних і неформальних правил, норм і примусів є складним соціально-економічним явищем. Інститути інституціонального середовища інноваційної діяльності, в широкому розумінні є інститутами, пов'язаними з інноваційною діяльністю. За твердженням В. Ф. Ісламутдінова це «сукупність різних органів (переважно суспільних і державних), які включені в процес створення, поширення наукових і технічних знань і управління ними» [5, с.80]. У вузькому розумінні - це сукупність формальних і неформальних правил і моделей поведінки у сфері інноваційної діяльності економічних суб'єктів.

За походженням усі інститути і інституції інституціонального середовища інноваційного розвитку можна поділити на штучні і природні. За рівнем формалізації ці інститути і інституції можуть бути як формальними, так і неформальними. До формальних інституцій можна віднести законодавчо встановлені пільги для інноваційних організацій, інститут захисту інтелектуальної власності та ін. До неформальних інституцій належать прийняті у бізнес-середовищі норми преміальних і заохочувальних виплат для працівників, що активно займаються інноваційною діяльністю, або норми, згідно з якими відбувається відбір претендентів на венчурне фінансування.

За типом виникнення інститути і інституції інституціонального середовища інноваційної діяльності відносяться до вторинних, тобто для формування цих інститутів потрібна наявність справно діючої системи інститутів більш високого порядку: цивільного і кримінального законодавства, регламентів державної цивільної служби, норм ділового спілкування у бізнес-середовищі і т. ін.

По відношенню до суб'єкта (організації) ці інститути і інституції можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Зовнішніми є усі інституції, пов'язані з інтелектуальною власністю, з податковими і іншими стимулюючими пільгами. Внутрішніми є інституції організації і оплати праці працівників, зайнятих інноваційною діяльністю, інституції фінансування інноваційних проектів, перерозподілу прибутків і ризиків від них.

За сферою функціонування ці інститути відносяться до економічних інститутів, хоча не можна заперечувати їх політичну і соціальну складові. За рівнем визначеності учасників такі інститути і інституції переважно орієнтовані на невизначених учасників (усіх, хто може виконувати дії, запроваджені інститутом агроінновацій). Причому завдання інституціональних елементів, що включає інститут, - максимальне розширення кола учасників, оскільки зважаючи на високу невизначеність конкретних результатів, загальний позитивний результат може бути досягнутий тільки при масовій участі економічних суб'єктів.

За характером впливу на поведінку економічних суб'єктів інститути і інституції можуть бути регулюючими, сигналізуючими, і стимулюючими. Таке розмежування визначає ступінь жорсткості впливу на стимули економічних суб'єктів. Сигналізуючі інститути і інституції не справляють прямого впливу на стимули економічних суб'єктів, але сигналізують про напрями інноваційної політики держави, тим самим справляють вплив на вибір ними того або іншого типу економічної поведінки в майбутньому, дозволяють скоординувати дії окремих економічних суб'єктів з діями державних органів. До сигналізуючих можна віднести інституцію державних інноваційних пріоритетів в аграрній сфері.

До регулюючих інституцій належать ті, які призводять до перерозподілу благ між економічними суб'єктами на користь тих, хто виявляє інноваційну активність. При цьому на відміну від стимулюючих

інституцій, загальний добробут суспільства в результаті їх дії не збільшується. Як приклад регулюючого інституту можна, назвати інститут інтелектуальної власності.

Під стимулюючими інституціями будемо розуміти інституціональні елементи стимулювання інноваційної поведінки, тобто інституції, які безпосередньо впливають на економічні стимули суб'єктів, або на величину витрат (у тому числі трансакційних), або на величину доходів. Стимулюючі інституції немов би підштовхують економічних суб'єктів зробити вибір на користь інноваційних видів діяльності, або стимулюють активізувати цю діяльність, збільшити її інтенсивність і масштаби. Однозначно до стимулюючих можна віднести інституції податкових пільг.

За рівнем ефективності інститути і інституції стимулювання інноваційної активності можна віднести як до ефективних, так і до неефективних, причому для економіки країни характерна наявність досить великого числа запозичених інститутів в цій сфері, ефективність яких під знаком питання, наприклад, венчурне фінансування.

За рівнем впливу інститути і інституції інституціонального середовища інноваційної діяльності, що входять в них, можна віднести в основному до п'яти рівнів: мегаінститути, наприклад, міжнародні системи патентування і стандартизації; макроінститути - податкова політика, захист інтелектуальної власності; мезоінститути - галузеві стандарти, регіональні програми розвитку, інноваційні кластери; мікроінститути - внутрішнє фінансування інноваційних проектів, і мініінститути - стимулювання інноваційної активності працівників. Наноінститути тут маловірогідні, оскільки найменшим суб'єктом інноваційної діяльності є організація, а окремі індивіди або домашні господарства в цій діяльності якщо і беруть участь, то тільки як складові елементи організацій.

З приведених вище класифікацій інститутів інституціонального середовища інноваційної діяльності найбільш продуктивною ознакою є розподіл за рівнем впливу. При цьому мегаінститути, макроінститути і мезоінститути відносяться до прерогативи державного управління, а мікроінститути і мініінститути використовуються на рівні окремих організацій. Цей поділ є визначальним з точки зору розробки механізму інституціонального регулювання інноваційного розвитку.

Основними інституціональними елементами інституціонального регулювання інноваційного розвитку є інституції, що утворюють інституціональне середовище інноваційної системи агросфери, також до них відносяться інститути інноваційного розвитку.

Нами пропонується комплексна класифікація інституцій інституціонального регулювання інноваційного розвитку (табл. 1), що поєднує в собі поділ інституцій за способом функціонування і за характером впливу на поведінку економічних суб'єктів.

Таблиця 1.

Склад інституцій інституціонального регулювання інноваційного розвитку агропромислового виробництва

За характером впливу на поведінку економічних суб'єктів	За способом функціонування		
	безпосередньо	через органи державної влади і управління	через спеціально створені організації
Сигналізуючі	Програмні виступи і заяви Президента і Голови уряду; інноваційні пріоритети; наукові школи; конференції, виставки;	фінансування фундаментальних досліджень; гранти; державні гарантії; галузеві стандарти; технологічні платформи	інноваційні стратегії розвитку інститутів розвитку; центри комерційно-аналітичних наукових розробок; конкурси інновацій; центри науково-технічної інформації

	експертні висновки		
Регулюючі	ліцензування; ноу-хау	патентування; авторське право; антимонопольне регулювання; державні закупівлі; пряме фінансування НДДКР; мито, квоти	трансфер технологій
Стимулюючі	ринкова конкуренція; бізнес-ангели; інноваційні мережі	податкові пільги; субсидії; екологічні норми і штрафи; ліцензування	Венчурне фінансування; пільгове кредитування; лізинг; бізнес-інкубатори; мікрофінансування; технопарки, технополіси

Джерело: адаптовано за [5, с. 84; 4, с.35-42]

Поділ за способом функціонування дозволяє виявити місце інститутів розвитку в системі інститутів регулювання інноваційного розвитку. А поділ за характером впливу на поведінку економічних суб'єктів дозволить виявити міру впливу цих інститутів і інституцій на стимули економічних суб'єктів.

З наведеної інформації видно, що більшість стимулюючих інституцій функціонують за допомогою спеціально створених організацій, тобто їх ефективність залежить від ефективності діяльності цих організацій, яка у свою чергу залежить від розвиненості інституцій більш високого порядку, таких як свобода особистості, захист приватної власності, інститут довіри і т. ін.

В той же час слід зазначити слабку розвиненість інститутів, діючих безпосередньо (на основі норм довіри і ділового обороту), особливо тих з них, які справляють стимулюючий вплив: ринкова конкуренція, бізнес-ангели, інноваційні мережі (екосистеми). Тобто в наявності спотворення методів регулювання агроінновацій у бік захоплення інститутами розвитку і об'єктами інноваційної інфраструктури. Мабуть це пов'язано з тим, що такі інститути створювати простіше, оскільки їх можна створити штучно, тоді як інститути першого типу необхідно вирощувати.

Таким чином, класифікація інститутів інституціонального середовища інноваційної діяльності дозволила виявити спільне між рівнями державного управління і господарюючих суб'єктів, спільне полягає в наявності і на тому, і на іншому рівні сигналізуючих, регулюючих і стимулюючих інституцій.

При цьому слід зазначити, що інститути, покликані стимулювати інноваційну поведінку економічних суб'єктів мають одну особливість, яка примушує нас виділити їх в окрему категорію. Ця особливість полягає в тому, що на відміну від будь-яких інших інститутів, ці інститути не мають у своєму складі такого важливого елемента, як санкція. Замість санкції в цих інститутах є присутнім її антипод — заохочення, стимул. Таке положення може змусити засумніватися в тому, чи являються подібні соціальні норми інститутами в повному розумінні цього слова. Але уважний розгляд цих інститутів дозволяє зрозуміти, що усі інші ознаки інституту в них є присутніми: вони визначають правила взаємодії, створюють спонукальні мотиви для поведінки економічних суб'єктів, мають певний механізм функціонування. І навіть санкція в таких інститутах є присутньою, але в деякому усіченому вигляді. Санкції застосовуються (повинні застосовуватися) не до тих, хто здійснює інноваційну діяльність, а до тих, хто намагається її зімітувати і скористатися заохоченням незаслужено. Причому в стимулюючих інститутах, що функціонують безпосередньо, такі санкції є і справно працюють. А ось в інститутах, що функціонують через державні структури, такі санкції необхідно розвивати. Можна запропонувати розвивати стимулюючі інститути, засновані не на заохоченнях, а тільки на санкціях, тобто такі інститути повинні карати економічних суб'єктів за відсутність інноваційної діяльності, що в наших умовах може виявитися одним з чинників модернізації економіки.

Виділення стимулюючих інституцій в окрему категорію вимагає чіткішого їх визначення. В даному випадку суб'єктом управління виступають суспільство і держава, зацікавлені в поширенні цього типу поведінки серед господарюючих суб'єктів і стимулюванні їх до інноваційної поведінки.

Проте для успішної інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів потрібна інноваційна поведінка окремих індивідів і, в першу чергу, інноваційна поведінка працівників організації. Причому інноваційну поведінку працівників також необхідно стимулювати для того, щоб вона ставала масовою. В зв'язку з цим в регулюючий механізм можна включити додаткову інституцію – стимулювання інноваційної поведінки, під якою слід розуміти норми, правила, заохочення, санкції і механізми, призначені для впливу на стимули економічних суб'єктів в такий спосіб, щоб вони здійснювали вибір з наявних альтернатив на користь інноваційного типу поведінки (рис. 1).

При цьому, як справедливо відмічає В. Ф. Ісламутдінов [5, с. 84], можливі також і негативні наслідки державного стимулювання – заміщення власних засобів державними, структурні диспропорції і, нарешті, зростання обсягів витрат на інноваційні роботи, викликане витратами на заробітну плату, коли організації, які отримують державні субсидії витрачають їх в першу чергу на приріст заробітної плати дослідників.

Таким чином, вплив інститутів і інституцій стимулювання інноваційної поведінки на стимули економічних суб'єктів неоднозначний, і найбільший ефект досягається за наявності максимально повної і відлагодженої системи подібних інститутів у рамках системи інститутів інституціонального середовища інноваційної діяльності.

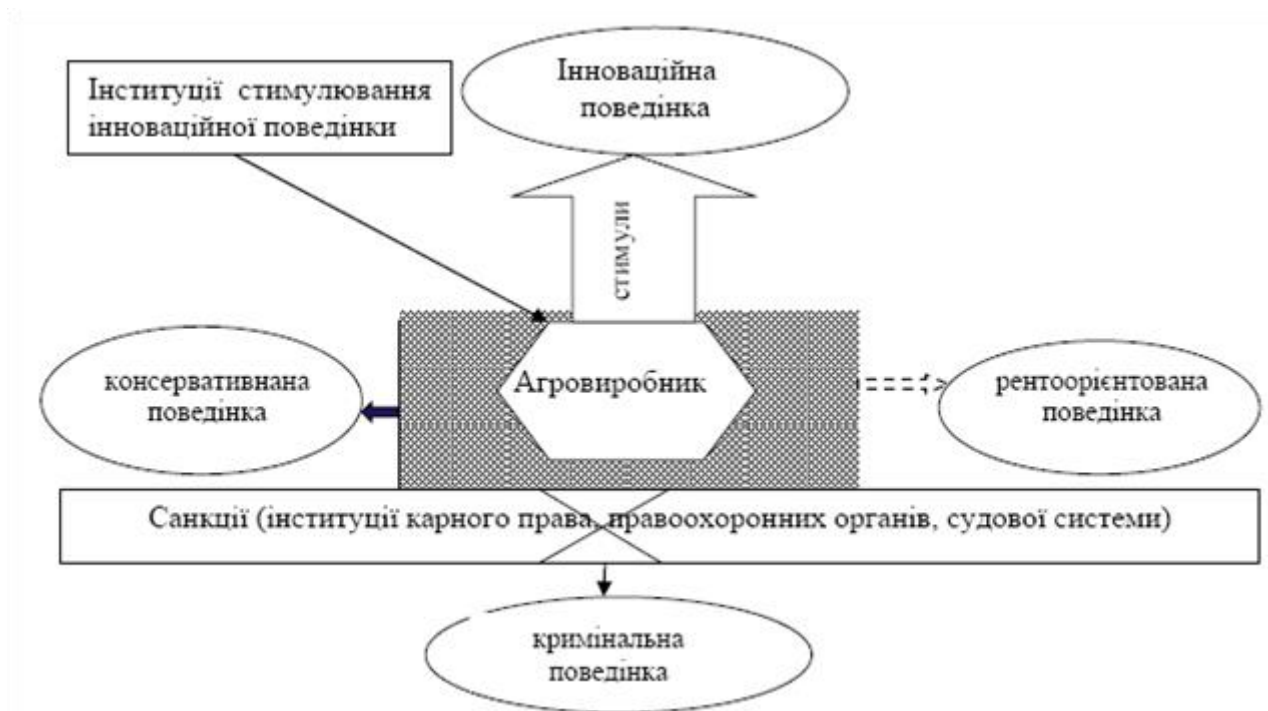

Рис.1. Схема альтернативного вибору інноваційної поведінки агровиробником

Джерело: розробка автора

Крім того, ефективність подібних інститутів визначається наявністю і ефективним функціонуванням інститутів більш високого порядку, таких як цивільне законодавство, судова система та ін. Також необхідно враховувати поширеність неформальних інститутів, наприклад, таких як корупція (хабарі, «відкати»), рентоорієнтовану поведінку і т. ін. Ці інститути можуть або чинити антистимулюючу дію, або значно знижувати ефективність стимулів до інноваційної діяльності.

Інституції стимулювання інноваційної поведінки пронизують усю структуру інститутів інституціонального середовища інноваційної діяльності. Тобто ці інститути є присутніми як в складі макро- і мезоінститутів, так і в складі мікро- і мініінститутів. У першому випадку суб'єктом управління виступає держава в особі загальнодержавних і регіональних органів влади і управління, а об'єктом управління (стимулювання) є господарюючі суб'єкти. У другому випадку суб'єктом управління виступають організації, а об'єктом стимулювання - їх працівники і партнери.

Висновки. Таким чином, інституціональна структура агропромислового виробництва представлена сукупністю формальних і неформальних правил, норм і примусів і включає економічні, господарські, організаційно-правові, морально-етичні елементи. Основними інституціональними елементами інституціонального регулювання інноваційного розвитку є інституції.

За характером впливу на поведінку економічних суб'єктів інститути і інституції можна поділити на регулюючі, сигналізуючі, і стимулюючі. Сигналізуючі інститути і інституції не справляють прямого впливу на стимули економічних суб'єктів, але вказують на напрями інноваційної політики держави, а значить впливають на вибір агровиробниками певного типу економічної поведінки. Регулюючі інституції забезпечують перерозподіл благ на користь тих економічних суб'єктів, які виявляють інноваційну активність. Стимулюючі інституції представляють собою інституціональні елементи стимулювання інноваційної поведінки, або інституції, які безпосередньо впливають на економічні стимули суб'єктів (на величину витрат, або на величину доходів). Такі інституції орієнтують економічних суб'єктів на вибір інноваційних видів діяльності, або стимулюють до активізувати такої діяльності (інституція податкових пільг).

Для активізації інноваційної діяльності агровиробників в регулюючий механізм необхідно включити додаткову інституцію - стимулювання інноваційної поведінки, під якою слід розуміти норми, правила, заохочення, санкції і механізми, призначені для впливу на стимули економічних суб'єктів в такий спосіб, щоб вони здійснювали вибір з наявних альтернатив на користь інноваційного типу поведінки.

Список літератури:

1. Баян А.В. Проблеми інноваційної діяльності в аграрній сфері та шляхи їх розв'язання [Текст] / А.В. Баян // Агроінком. – 2013. - №7-9. – С.44-47.
2. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України [Текст] / О.І. Дацій// Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. - № 1. – С.65-76.
3. Заболотько А.А. Стратегия инновационного развития [Текст] / А. Заболотько // Вопросы регулирования экономики.-2013. - Том 4, № 2.-С.87-93.
4. Иншаков О.В. Эволюция институционализма в российской экономической мысли (IX-XXI вв.) [Текст]: монография в 4 т. / О.В. Иншаков, Д.П. Фролов. – М. : Экономистъ, 2007. – Т.1. – 511 с.
5. Исламутдинов В.Ф. Сущность и классификация институтов институциональной среды инновационной деятельности [Текст] / В. Ф. Исламутдинов // Журнал институциональных исследований.- 2014. -Том 6, № 2.- С.79-90.
6. Малік М.Й. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк, О.Ю. Лузан // Економіка АПК. – 2013. - № 4. – С.86-92.
7. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Текст] / Д. Норт ; [пер. с англ. А.Н. Нестеренко] ; под. ред. Б.З. Мильнера. — М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 180 с.
8. Саблук П.Т. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
9. Федулова Л. Інноваційний розвиток: еволюція поглядів та проблеми сучасного усвідомлення / Л. Федулова // Економічна теорія. – 2013. - № 2. – С.28-45.

10. Федулова Л.І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України [Текст] /Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. - № 1. – С.87-100.

11. Шубравська О.В. Перспективи модернізації аграрного сектору України [Текст] / О.В. Шубравська, К.О.Прокопенко // Економіка України. – 2013. - № 8 (261). – С.64-76.

References:

1. Balyan A.V. (2013) *Problemi innovatsiynoyi diyalnosti v agrarniy sferi ta shlyakhi ih rozvyazannya*[*Problems innovation in agriculture and solutions*]. Agroinkom - Ahroinkom, 7-9, 44-47 [in Ukrainian].

2. Datsiy, O.I. (2011) *Financove zabezpechenya inovatsiy v agropromislovom komplekse Ukrainian* [*Finansove zabezpechennya inovatsiy agropromislovomu kompleksi in Ukraine*]. Problem investitsino-inovatsionogo rozvitku - Problems investment and innovation development, 1, 65-76 [in Ukrainian].

3. Zabolotko, A.A. (2013). *Strategiy inovatsionoho razvitiy* [*The strategy of innovative development*]. Voprosy rerulirovanya ekonomiky - Questions of economic regulation, 2, 87-93 [Russian].

4. Ynshakov, O.V. (2007) *Evolutiya institutionalisma v rosiyskoy ekonomicheskoy musli (IX-XXI vv.)*[*Evolution of institutionalism in the Russian economic thought (IX-XXI centuries)*]. Moscow: Ekonomyst [Russian].

5. Islamutdinov, V.F. (2014) *Sushnoct I klasifikatsiy institutov institutsionalnoy credi inovatsionoy deyatelnosti* [*The nature and classification of the institutions of the institutional environment of innovation*]. Zhurnal institutsionalnikh isledovaniy - Journal of research ynstytutsyonal, 2, 79 – 80 [Russian].

6. Malik, M.U. & Shpikyliak, O.G. & Lyzan O.Y. (2013). *Istityti y instytוצii u rozvytku integracziinikh protsesiv v agrarnii sferi* [*Instituti th institutsii have rozvitku integratsiynih protsesiv in agrarniy sferi*]. Ekonomica APK - Economics agribusiness, 4, 86-92 [in Ukrainian].

7. Nort, D. (1997) *Instituti, institutsionalnie izmeneniy i funktsionirovanie ekonomiki*[*Institutions, institutional change and economic performance*]. Moscow: Fund economic book "Nachala" [Russian].

8. Sabluk, P.T., Shpikuliak, O.G. & Kurilo, L.I. (2010) *Innovatiinai diulnist v agrarnii sferi:instutusalnii aspekt* [*Innovation activities in the agricultural sector: institutional aspects*].Kyiv: NNZ IAE [in Ukrainian].

9. Fedulova, L. (2013). *Inovatchiynyi rozvitok: evolutchiy poglydiv ta problem sythasnego ysvidomleniy* [*Innovative development: the evolution of attitudes and awareness of the problems of modern*]. Ekonomichna teoria - Economic theory, 2, 28-45 [in Ukrainian].

10. Fedulova, L. (2012). *Kontseptualnaya model inovatsionoy cstrategiyi Ukrainian* [*Conceptual model of innovation strategy Ukraine*]. Ekonomica i prognosuvaniy - Economics and forecasting, 1, 87-100 [in Ukrainian].

11. Shybravska, O.B. & Prokopenko, K.O. (2013). *Percpektivy modernizathii agrarnogo sektory Ukrainy* [*Prospects for the modernization of the agricultural sector of Ukraine*]. Ekonomica Ukrainy - Economy of Ukraine, 8, 64-76 [in Ukrainian].